

мр Весна Клајн-Татић,
истраживач-сарадник Института друштвених наука у Београду

НАКНАДНИ РОК ЗА ИСПУЊЕЊЕ КАО УСЛОВ ЗА РАСКИД УГОВОРА О ПРОДАЈИ

1. ПОЈАМ НАКНАДНОГ РОКА

а) Континентални правни системи и Једнообразни хашки закон

1. Уколико рок није битан састојак уговора, купац је, по правилу, дужан да продавцу у доцњи пружи још једну (последњу) шансу да своју обавезу испуни, путем остављања накнадног (допунског) рока у коме продавац треба да му преда дуговану ствар. То је правило већине националних права, осим скандинавског, совјетског и англосаксонског (1). Накнадни рок може се одредити пуноважно тек после наступања доцње или бар истовремено са њом. После наступања доцње рок се, начелно, може одредити у било које време док постоји право купца да тражи испуњење. Накнадни рок се оставља за испуњење дуговане чинидбе, и то мора бити недвосмислено казано. Њега може одредити само купац. Саопштавање о остављању накнадног рока може се учинити и усмено, јер писмена форма није обавезна (2). Сматрамо да је овлашћење купца да одреди накнадни рок у било које време по наступању доцње највећи „камен спотицања“ у проблематици последица доцње, односно остварења купчевих права на основу продавчеве доцње. Овлашћење дато купцу да одреди накнадни рок у било које време док постоји његово право да тражи испуњење, раба неизвесност о судбини посла и у односима страна уговорница кад једна од њих крши обавезу доцњом. Како је поменуто овлашћење купца правило континенталних права, то га не би требало тумачити буквално, већ би ваљало узети у обзир начело савесности и поштења и то у односу на обе стране уговорнице. Продавцу, на пример, не би требало допустити приговор да је купац чекао сувише дуго у намери шпекулације, јер је он увек могао да спречи ту шпекулацију испуњењем своје обавезе или стављањем купца у доцњу (3). Дешава се, међутим, да наши судови повлађују несавес-

(1) Чл. 1610. француског ГЗ; чл. 107. швајцарској ЗО; чл. 1453. италијанског ГЗ; раг. 918 аустријског ГЗ; раг. 326. ст. 1. немачког ГЗ; чл. 491. раг. 1. пољског ГЗ; раг. 86. и 93. Цивилног законика НДР; раг. 237. ЗМТ ЧССР; чл. 126. 126. ЗОО.

(2) Пресуда Врховног привредног суда Сл-202/56 од 12. марта 1956. — Р. Кошанин — Т. Велимировић, *Опште узансе за промет робом са објашњењима и судском праксом*, Београд, 1974. стр. 317.

(3) Јаков Радншић, *Време и рокови у уговорним облигационим односима и правне последице њиховог непридржавања*, Реферат поднет на саветовању о садржини Закона о облигацијама, одржан у организацији Института за упоредно право у Загребу од 15—17. I 1970, стр. 4—5.

ном продавцу који злоупотребљава своје право на накнадни рок, јер терају купца да му га остави чак и у случају ако нема уговорену робу на складишту (4). Одуповлачење са давањем накнадног рока, по правилу, не иде на штету продавца. Но, не би било исправно ни купцу допустити да са његовим одређивањем пређе границе уобичајене у правном промету. У пресуди Врховног привредног суда Сл-2611/71 од 3. августа 1972. године заступа се став да накнадни рок треба дати у разумном року од тренутка наступања доцње (5).

2. За време трајања накнадног рока продавац још може пуноважно испунити своју обавезу, под условом да то учини у року, тј. последњег дана рока у оквиру уобичајеног радног времена. Задоцњење од макар само неколико часова може продавца лишити права да обавезу испуни. Но, купац то не сме злоупотребљавати. Ако је испуњење понуђено, додуше, после истека рока, али у тој мери благовремено да се циљ уговора још може постићи и, ако купац још није предузео одговарајуће радње да се намира на другој страни, он не сме одбити чинидбу (6).

3. Путем одређивања накнадног рока купац обезбеђује себи право на раскид, односно ограничава продавчево право на накнадно испуњење. Кривица продавца у доцњи није претпоставка за одређивање накнадног рока (7). „Сврха је остављања накнадног рока да уговору верна страна (купац) упозори задоцнелог продавца да ће, по безуспешном истеку накнадног рока, повући консеквенце предвиђене законом. Изјава продавца да ће своју обавезу испунити у 'дизвесном времену' нема значај купчеве нотификације о остављању накнадног рока (8)“. Накнадним роком даје се продавцу могућност да ублажи последице своје доцње (9). Једнострано раскид по протеклу накнадног рока наступа без обзира на кривицу продавца (10). За штету због задоцњења са испуњењем одговара и продавац коме је купац дао примерени накнадни рок за испуњење (чл. 262, ст. 3. Закона о облигационим односима). Због доцње продавца, дакле, купац не може без даљњег раскинути уговор, па ни код уговора код којих је дан доспелости тачно одређен (осим код фиксних уговора и у случајевима који су са њим изједначени); он је дужан да остави продавцу и накнадни рок. То је пракса и југословенских оудова (11).

(4) Пресуда Врховног привредног суда Сл-2126/69 од 15. I 1970, „Збирка судских оадука“, књ. XV, св. 2, 1970, оад. бр. 221.

(5) Р. Кашанин — Т. Велимировић, *op. cit.*, стр. 321.

(6) Н. Becker, *Kommentar zum schweizerischen zivilgesetzbuch* Band VI, *Obligationenrecht*, I Abteilung, Allgemeine Bestimmungen, Bern, 1941, стр. 554—555.

(7) *Ibid.*, стр. 550.

(8) Пресуда Врховног привредног суда Сл-464/56 од 16. маја 1956. — Р. Кашанин — Т. Велимировић, *op. cit.*, стр. 318.

(9) Пресуда Врховног привредног суда Сл-471/71 од 19. октобра 1971. — Р. Кашанин — Т. Велимировић, *op. cit.*, стр. 321.

(10) Чл. 1184. и 1610. француског ГЗ; пар. 86. Цивилног законика НДР; пар. 237. ЗМТ ЧССР; чл. 477. и 480. пољског ГЗ; чл. 126. ст. 2. ЗОО.

(11) „Купац због закашњења продавца с испоруком доспелог оброка може одустати од уговора тек по остављању примереног накнадног рока за испоруку“. — Решење Врховног привредног суда Сл-2381/67 од 12. II 1968, „Збирка судских оадука“, књ. XIII, св. 2, 1968, оад. бр. 225;

„Закашњење није разлог за раскид, осим ако дужник злонамерно избегава испуњење уговорне обавезе“: — Решење Врховног привредног суда НР БиХ Гж-283/56 од 9. XI 1956, „Збирка судских оадука“, књ. I, св. 3, 1956, оад. бр. 680; види и Пресуду ВПС Југославије Рев. 10/70 од 23. I 1970, „Збирка судских оадука“, књ. XV, св. 2, 1970, оад. бр. 148.

4. Из саме чињенице да је одређен накнадни рок не мора произлазити и купчево одређење за неко од права која му закон даје за случај доцње, односно неиспуњења. Тек у случају да продавац не испуни своју обавезу ни у овом року, купац стиче право да уговор раскине. То значи, другим речима, да купац не може вршити избор својих права пре него што стекне право на раскид (12). Но, условљавање права на раскид давањем накнадног рока, и безуспешан протек тог рока, не производи исто дејство у свим европским законодавствима. Док нека законодавства омогућавају купцу да свој избор права, односно право на раскид, оствари пре или после безуспешног протекла накнадног рока, дотле друга ограничавају купца наређујући му да то учини већ приликом остављања накнадног рока.

5. Према Општим узансама за промет робом, на пример, купац је могао запретити раскидом уговора или унапред или по протеклу накнадног рока. Дејства одустајка од уговора наступају кад дужник прими саопштење (уз. бр. 216). До саопштења да одустаје од уговора или да ће сам извршити дуговану радњу, односно да ће закључити уговор са трећим лицем да је оно изврши, купац може захтевати испуњење обавезе од продавца, као што је и продавац може испунити накнадно, без купчевог позива на испуњење и давање накнадног рока (уз. бр. 214). То становиште је подупирала и судска пракса: „Продавац који је у доцњи са испоруком робе овлашћен је да робу испоручи све док му купац не саопшти да раскида уговор због доцње продавца“ (13). Судови су препуштали купцу могућност да свој раскид изјави унапред или тек по безуспешном протеклу накнадно остављеног рока, у зависности од околности случаја. Тако је, на пример, Врховни привредни суд у пресуди Сл-1815/70 од 10. децембра 1971. заузео становиште да поверилац који се због закашњења дужника определио за раскид уговора и када је остављајући накнадни рок за испоруку изричито нагласио да после протекла рока раскида уговор, није дужан да и после истека тог рока обавести дужника о томе (14). Ни по швајцарском праву претња раскидом не мора бити учињена унапред. После истека рока повериоцу се остављају три овлашћења: а) право на испуњење поред права на накнаду штете због доцње; б) право на „позитивни уговорни интерес“ уз одрицање од накнадног реалног испуњења; в) право на одустанак од уговора и на „негативни уговорни интерес“ (15). Право да саопшти раскид после примереног рока предвиђа и чехословачки Законик међународне трговине (пар. 288. ст. 1). Пољски Грађански законик прописује право повериоца на испуњење или на раскид и по безуспешном протеклу накнадног рока (чл. 491. пар. 1). Једнообразни хашки закон усваја решење аналогно решењу швајцарског права. Правно дејство безуспешног

(12) Слободан Перовић, *Облигационо право*, I, 1980, стр. 515; С. Перовић, *Поверничко право избора у случају доцње дужника по Општим узансама за промет робом*, „Правни живот“, 1960, бр. 3—4, стр. 31, 39.

(13) Пресуда Врховног привредног суда Сл-2005/69 од 17. VI 1970; — Р. Капантин — Т. Велимировић *ор. cit.*, стр. 334; Капор Владимир: *Уговор о куповини и продаји робе — Тулач опитних узанси за промет робом*, IV издање, Београд, 1961, стр. 209.

(14) „Збирка судских одлука“, књ. XVI, св. 1, 1971, бр. 127. Исто становиште заступљено је и у пресуди Врховног привредног суда Сл- 2126/69 из 1970, — „Збирка судских одлука, књ. XV, св. 2, 1970, одл. бр. 220.

(15) Наклада „позитивног уговорног интереса“ ставља купца у ситуацију као да је уговор извршен, а наклада „негативног интереса“ у ситуацију у којој би се налазио да уговор није уопште закључен. Разликовање „позитивних“ и негативних интереса“, међутим, ни у законодавству, ни у теорији није спроведено, и спорно је кад се говори о накнади штете због неиспуњења (*напомена* — В. К.); О томе више: Becker, *ор. cit.*, 555.

протека накнадног рока састоји се у томе да небитно кршење обавезе претвори у битно и омогући купцу да бира између захтева за испуњење и права да уговор раскине (чл. 27. ст. 2. у вези са чл. 26. ст. 1). Овакво решење усвојено је ради заштите интереса купца који може бити неоправдано оштећен губитком права на предају ствари. На пример, трговац папиром је одбио у августу 1914. године да испоручи продату количину папира и зато је платио после раскида уговора минималну накнаду штете, јер је цена папира у почетку рата незнатно скочила. Касније он овај папир продаје са великом добити, док купац, услед несташнице папира, није био у могућности да га на другом месту набави (16). Дакле, повољност решења да купац и после накнадног рока задржи право на испуњење је у томе да омогућава купцу да му прибегне кад је то једини начин задовољавања његових потреба, а није у могућности да изврши куповину ради покрића.

У правној литератури заступљено је становиште да не би требало терати повериоца (купца) да већ унапред каже да ће уговор раскинути, јер се може десити да се предомисли, пошто се покаже да му испуњење још увек одговара. Његове присталице сматрају да је најприхватљивије оно решење које препушта купцу могућност да свој раскид изјави унапред или по неуспешном протеклу накнадног рока (17). Моменат стицања права на раскид, па самим тим и могућност избора права, може бити и одмах по истеку уговореног рока, у случајевима у којима је давање накнадног рока бескорисно (18).

6. Нека континентална законодавства, међутим, не дају купцу слободу да било пре, било после протека накнадног рока изјави раскид уговора, односно којим правом жели да се користи због доцње продавца. Према аустријском Општем грађанском законнику (пар. 918) купац који хоће да раскине уговор дужан је да унапред, онда кад одреди примерени рок за накнадно испуњење, изричито саопшти дужнику да ће одустати од уговора ако извршење продавчеве обавезе изостане и у овом року. Такво правило садржи и немачки Грађански законик у пар. 326. По немачком праву опомена, накнадни рок и изјава о раскиду могу се дати истовремено (19). Исто становиште усваја и италијански Грађански законик (чл. 1454, ст. 1).

Захтев ових правних система да се приликом давања накнадног рока истовремено да и изјава да ће се уговор раскинути, уколико и тај рок неуспешно протекне, не изгледа довољно оправдан. У уговорним односима треба поштовати не само интересе дужника, него и повериоца. Ако продавац не испуни своју доспелу обавезу, а купац му давањем накнадног рока пружи још једном прилику да је испуни а он је пропусти, онда је то довољан разлог да купац веран уговору раскине исти. Зашто би купац био још дужан и да изјави да ће, у случају неиспуњења у накнадном року, уговор раскинути (20)?

(16) Пример узет из: Драшкић, Младен, *Обавезе продавца према унификационим прописима о међународној купопродаји*, Београд, 1966, стр. 60.

(17) Стојан Цигој, *Obligacije — sistem splošnega obligacijskega prava v teoriji, sodstvu in primerjalnem pravu*, Љубљана, 1976, стр. 778.

(18) Уз. бр. 209, ст. 3; чл. 108. швајцарског ЗО; чл. 127. ЗОО; пар. 326. ст. 2. немачког ГЗ.

(19) Н. Becker, *op. cit.*, стр. 524; Larenz, Karl, *Lehrbuch des Schuldrechts*, I, München, 1970, стр. 181, 261 (наведено према Цигој, *op. cit.*, стр. 778).

(20) С. Перовић, *op. cit.*, стр. 511.

б) Закон о облигационим односима

1. Питање накнадног рока Закон о облигационим односима регулише у складу са досадашњом југословенском судском праксом, која се развијала под утицајем Општих узанси за промет робом: ако поверилац жели да раскине уговор, мора оставити дужнику примерени накнадни рок за испуњење (чл. 126. ст. 2). Начелно, према нашем Закону није потребна изјава купца да раскида уговор у тренутку давања накнадног рока. Међутим, за разлику од узанси, по Закону о облигационим односима безуспешан протек накнадног рока изазива исте последице као и у случају кад је рок битан састојак уговора, тј. долази до раскида уговора по самом закону (чл. 126. ст. 3. у вези са чл. 125, ст. 1). То значи да по безуспешном протеку накнадног рока није потребна никаква изјава о раскиду, јер сâмо одређивање примереног накнадног рока и његов протек имају дејство такве изјаве, односно доводе до аутоматског раскида. Како одредбе о року као битном састојку уговора овлашћују купца да одржи уговор на снази, ако испуњење захтева без одлагања, то би купац одређивањем за испуњење по протеку накнадног рока „без одлагања“ могао спречити раскид по самом закону (чл. 125. ст. 2. у вези са чл. 126. ст. 3.). У случају да по захтеву не добије испуњење у разумном року, купац може изјавити да уговор раскида (чл. 125 ст 3).

С обзиром да Закон о облигационим односима предвиђа, у принципу, раскид уговора изјавом воље повериоца у члану 130, поставља се питање какав смисао има одредба члана 126. ст. 3. Према члану 126. ст. 3. безуспешан протек накнадног рока изазива примарно аутоматски раскид. Изгледа, међутим, да би далеко доследније и боље решење било да је Закон предвидео ставом 3. члана 126. оне могућности које су дате повериоцу (купцу) у ставу 2. и 3. члана 125. Према ставу 2. члана 125. по протеку накнадног рока купац има право да изјави раскид. По нашем мишљењу таквим би се регулисањем избегле негативне последице које изазива аутоматски раскид по протеку накнадног рока. Раскид по самом закону чини ситуацију између уговорних страна неизвесном. Може се десити да продавац има, ако купац није одредио фиксно дужину накнадног рока, друкчије мишљење од купца о томе колико накнадни рок треба да траје. Другим речима, неће бити увек јасно кад је наступио аутоматски раскид. У случају да и зна да је раскид наступио, продавац је дужан држати ствари спремне за купца, јер купац има право да га позове на испуњење „без одлагања“ (чл. 125. ст. 2 у вези са чл. 126. ст. 3). Правилном из члана 126. ст. 3. Закон изриче раскид у име купца за који овај и сâм има довољно основа. Осим тога, уколико би то било у складу са његовим интересима, купац може изрећи раскид по протеку накнадног рока и на основу члана 130. Према томе, негативан став заузет у нашој теорији према решењу немачког права да поверилац оптира за раскид већ при одређивању накнадног рока, као и супротан став који је установљен у досадашњој југословенској судској пракси под утицајем узанси, чини предвиђено решење Закона о облигационим односима неразумљивим. Додуше, положај купца је по нашем Закону бољи него по немачком праву, утолико што он може захтевати испуњење по протеку накнадног рока ако то учини без одлагања. Но, изгледа нам да је купцу требало препустити да одмах по протеку нак-

надног рока, или, ако не добије испуњење у разумноу року које је тражио по протеклу накнадног рока без одлагања, изјави раскид у складу са чланом 130.

2. ПРИМЕРЕНОСТ НАКНАДНОГ РОКА

1. Када рок није битан састојак уговора, у континенталним правима захтева се од купца да одреди продавцу примерени накнадни рок за испуњење. У англосаксонском праву, у случају када је рок небитан услов уговора („*warranty*“), да би стекао право на раскид купац мора да сачека протек разумног времена (*reasonable time*). Једно од најспорнијих питања јесте оцењивање примерености накнадног рока. Колико тај рок треба да траје? То питање је од битног значаја за равноправност уговорних страна у обе групе правних система.

2. У југословенској теорији и пракси заступа се становиште да при оцени да ли је рок „примерен“, „разуман“, треба узети у обзир интересе и продавца и купца, као и врсту престације, трајање доцне, претходно понашање и сл. (21). Како накнадни рок није никакав нови рок, он нема за сврху да омогући продавцу да изврши пропуштене припреме за предају ствари, већ само да започето испуњење убрза и потпуно оконча. Сматра се да је продавцу довољно оставити онолико времена колико му је потребно за извршење испоруке кад је роба углавном већ припремљена за испоруку, а не и рок који би био потребан да се испорука тек припреми. То становиште је заступљено и у већем делу судске праксе. Према пресуди Врховног привредног суда Сл-152/56 од 4. маја 1956. године, поверилац мора оставити такав рок у коме би дужник под нормалним условима пословања и на начин који су странке имале у виду приликом закључења уговора могао испунити своје обавезе (22). Неки су судови, при оцени трајања накнадног рока, полазили од претпоставке да продавац већ располаже продајом робом, а не да продају робу тек треба да набави или произведе (23). Супротно томе, Врховни привредни суд у пресуди Сл-2126/69 од 15. I 1970. године, наређује купцу да остави накнадни рок продавцу који је у закашњењу чак и у случају ако продавац нема уговорену робу на складишту (24). Становиште заузето у овој последњој пресуди у супротности је са становиштем југословенске теорије, и делом, југословенске судске праксе, која је следи, о томе када накнадни рок треба дати и којим се критеријумима треба руководити при оцени његовог трајања. Иначе, купац који да и дужи рок него што је потребно, остаје тиме везан. Ако је рок кратак, продавац може тражити продужење рока. На пример, према пресуди Врховног привредног суда Сл-1513/69 од 15. јануара 1970. године, накнадни рок од једног дана дат продавцу који је у закашњењу, није примерен, али купац, у том случају, може одустати од уговора ако продавац не испоручи робу ни у примереном року (25). Сүвише кра-

(21) В. Капор, *op. cit.*, стр. 218.

(22) Р. Кашанин — Т. Велимировић, *op. cit.*, стр. 317; исто и у пресуди Врховног привредног суда Сл-1943/69 од 11. IX 1970. — Р. Кашанин — Т. Велимировић, *op. cit.*, стр. 320.

(23) Пресуда Врховног привредног суда Сл-1116/70 од 10. III 1971, „Збирка судских одаука“, књ. XVI, св. 2, 1971, оад. бр. 280.

(24) „Збирка судских одаука“, књ. XV, св. 2, 1970, оад. бр. 221.

(25) „Збирка судских одаука“, књ. XV, св. 2, 1970, оад. бр. 220.

так рок биће без дејства ако служи само као изговор за раскид уговора. Ако се продавац сагласи са кратким роком, макар и прећутно, његово одређивање биће пуноважно (26).

3. За разлику од југословенског и немачког права, у правним системима неких земаља дужина накнадног рока се не одређује према околностима конкретног случаја. Италијански Грађански законик, на пример, предвиђа да накнадни рок не може бити краћи од 15 дана, осим ако су уговорне стране друкчије одредиле или ако, с обзиром на природу уговора и сходно обичајима, проистиче да је разуман рок краћи (чл. 1454). У скандинавском праву не постоји установа накнадног рока. Уместо тога, шведски Закон о куповини и размени накнадствари (чл. 27) прописује да купац који прими робу а покаже се да је она испоручена са закашњењем, може изводити права из закашњења само ако одмах или без неоснованог задржавања, после пријема робе, рекламира закашњење. Ако то пропусти, губи сва права која има по основу доцње. Ово решење почива на претпоставци да купац који не истакне никакав приговор вероватно не захтева промену чињеничног стања (*statutus quo princip*) (27).

Општи услови СЕВ-а прописују законски накнадни рок од четири месеца за робу уопште, а шест месеци за крупну опрему (чл. 85). Тек после протека ових рокова, који уговором могу бити и измењени, купац стиче право да одустане од испуњења. Дакле, купцу се не даје право да накнадни рок одређује тек по истеку уговореног рока испоруке, већ га или мора уговорити или се мора повиновати року који одређују Општи услови. На тај начин одузима се купцу могућност да задочњење продавца користи да би га држао у неизвесности у погледу свог избора права, како је то у другим континенталним правима, осим скандинавског.

3. КАДА НАКНАДНИ РОК НИЈЕ ПОТРЕБАН

1. Одређивање накнадног рока служи интересима продавца. Но, ако купчев интерес за размену чинидби изгуби смисао због продавчевог одуговлачења са испуњењем, он накнадни рок не мора дати. Губитак интереса купца за предају ствари мора бити последица доцње, што није случај ако је тај интерес већ раније отпао. Отпадање интереса може наступити и после одређивања накнадног рока. Кад није потребно давати накнадни рок, раскид наступа по истеку уговореног рока, односно одмах по наступању доцње. Међутим, ако купац још покуша да увери продавца да његово понашање није у складу са оним на које се обавезао, пре него што се одрекне испуњења обавезе, то не може шкодити његовој правној позицији (28).

Немачки Грађански законик изричито прописује да није потребно давати накнадни рок ако услед доцње друга страна нема интереса за испуњење уговора (пар. 326. ст. 2). Исто прописује и швајцарски Зако-

(26) Ј. Радшић, *op. cit.*, стр. 6; V Капор, *op. cit.*, стр. 218.

(27) Almén, Torg, *Das skandinavische Kaufrecht*, I, Heidelberg, Neubecker, 1922, стр. 415 (наведено према: М. Драпкин, *op. cit.*, стр. 54).

(28) Н. Becker, *op. cit.*, стр. 561.

ник о облигацијама (чл. 108(б) тач. 2) и Цивилни законик НДР (пар. 86. ст. 2) Она одредба односи се само на чинидбе које су упркос протеча времена још могуће. Већи број чинидби су, по природи, такве да услед закашњења не постају потпуно некорисне. На пример, ни роба која је требало да се испоручи на почетку сезоне а испоручена је крајем сезоне, није потпуно некорисна, нити готово јело које је испоручено тек пошто су гости отишли (29). Практичне потребе промета не захтевају апсолутну немогућност, односно некорисност: мисли се на то да ли би за човека који би се нашао у ситуацији купца имало још неку вредност испуњење чинидбе уз противчинидбу. Губитак интереса мора бити очигледан или бар сазнатљив за продавца; он мора знати да не може више рачунати на одређивање накнадног рока. Губитак интереса мора бити у адекватној узрочној вези са доцњом. Будући да продавац треба да зна да доцња може имати такве последице, купац мора, ако то не лежи у самој природи ствари (сезонска роба) продавцу скренути пажњу на то већ приликом закључења уговора. Сходно томе, накнадна измена сврхе не треба да га ослободи од одређивања накнадног рока (30).

Швајцарски Законик предвиђа бескорисност одређивања накнадног рока кад понашање продавца принуђује на тај утисак (чл. 108(б) тач. 1). То ће бити онда кад он озбиљно и дефинитивно ускрати испуњење, на пример, кад изјави да уговор поништава, сторнира или испуњење узеје за недопуштене услове. И заснивање одређеног чињеничног стања може искључити испуњење: ако, на пример, предузетник напусти градилиште (31). Некорисно је одређивање накнадног рока и кад продавац још није ни почео са испоруком која се већ дуже време захтева, а купац не може више да чека (кад је продавцу потребно више времена него што му се може дати). Уколико се продавац још залаже да испуни обавезу и то стави до знања купцу, мора се одредити накнадни рок (32).

2. Према Закону о облигационим односима, накнадни рок није потребно дати: код уговора у којима је рок битан састојак (чл. 125. ст. 1) (33); кад је пре истека рока за испуњење обавезе очигледно да једна страна неће испунити (чл. 128); ако из дужниковог држања произлази да он своју обавезу неће испунити ни у накнадном року (чл. 127). Опште узансе за промет робом предвиђале су да накнадни рок није потребан ако се то противи природи посла (уз. бр. 209. ст. 3). Правило из узансе бр. 209. ст. 3. примењивало се и у судској пракси. Према пресуди Врховног привредног суда Сл-810/69 од 13. новембра 1969. године, кад странке уговоре да ће продавац прожђе испоручити до краја бербе, купац је овлашћен да одустане од уговора због закашњења продавца, јер би остављање накнадног рока било противно природи посла (34). Према судској пракси и споразум странака по коме купац има право на накнаду штете ако продавац не испуни уговор, има се узети као искључење примене уз. бр. 209, која даје право купцу да уговор раскине

(29) Н. Веcker, *op. cit.*, стр. 563.

(30) Н. Веcker, *op. cit.*

(31) Н. Веcker, *op. cit.*, стр. 562.

(32) Н. Веcker, *op. cit.*; С. Перовић, *op. cit.*, стр. 513.

(33) Исто предвиђају: раг. 361. немачког ГЗ; чл. 108(б) тач. 4. швајцарског ЗО; чл. 1457. италијанског ГЗ; уз. бр. 225. Општих узанси за промет робом.

(34) „Збирка судских одлука“, књ. XV, св. 1, 1970, ода. бр. 92; У истом смислу и решење Врховног привредног суда Сл-121/56 од 18. II 1956, Р. Кашанин — Т. Велимировић, *op. cit.*, стр. 316, 317.

без остављања накнадног рока (35). Наши судови признају купцу право да одбије испоруку продавца, а да му и не остави накнадни рок, ако је продавац претходно саопштио да је неће извршити (36). И неистинито тврђење дужника да је уговор испунио, а то стварно није учинио, има значај обавештења да уговор неће испунити, па то ослобађа повериоца обавезе да остави накнадни рок да би стекао право да уговор раскине (37).

Mr. Vesna Klajn-Tatić,
Research Associate of the Institute for Social Sciences in Belgrade

SUBSEQUENT TIME LIMIT FOR FULFILLING AS A CONDITION FOR RESCISSION OF THE CONTRACT OF SALE

Summary

The author treats in the article the notion and the adequacy of the subsequent time limit as well as the cases in which the subsequent time limit is not necessary as a condition for rescission of contract to take place.

According to the rules of the majority of national legal systems, the buyer is under a duty to extend to a seller who is late in fulfilment a subsequent time limit. In course of such time limit the seller should hand over the object (of contract) to the buyer; otherwise the latter party shall acquire the right to rescission. This is not applicable if the time limit is an essential element of the contract, when the buyer is not any more interested for the exchange of contractual performances, or when the determination of a subsequent time limit would be useless due to the conduct of the seller.

The power entrusted to the buyer to determine a subsequent time limit at any time after the seller becoming late in execution of the contract, and until his right does exist regarding the request for execution (fulfilment), is treated by the author as the biggest problem in the issue of consequences of the state of being late, namely of the case of non-fulfilment of contract. In order to achieve at least a partial solution, the author joins the conception according to which the subsequent time limit should be extended within a reasonable time limit (delay) since the moment of being overdue.

While trying to answer the question whether the fact of determining a subsequent time limit means necessarily also the buyer's opting for some of the rights reserved for him by statute in case of a seller being late in fulfilment, namely in case of non-fulfilment (by the seller) — which is regulated in different ways by national legislations — the author is favouring the solution of those juridical systems which leave to the buyer the freedom not to make his choice at the time of setting the subsequent time limit.

In case of adequacy, namely of duration of the subsequent time limit, the conception is forwarded according to which the subsequent time needed for the delivery which has been already prepared, and not the time for such delivery which is only going to be prepared.

(35) Решење Врховног привредног суда Сл-661/70 од 8. јуна 1971. — Р. Кашанин — Т. Велимировић, *op. cit.*, стр. 321.

(36) Пресуда Врховног привредног суда Сл-1172/71 од 22. октобра 1971. У истом смислу и пресуда Врховног привредног суда Сл-518/55 од 8. јануара 1956. — Р. Кашанин — Т. Велимировић, *op. cit.*, стр. 321 и 317.

(37) Пресуда Врховног привредног суда Сл-1629/62 од 7. IX 1962. — „Збирка судских одлука“, књ. VII, 1962, одл. бр. 424.

*Mr Vesna Klajn-Tatić,
chercheur à l'Institut des sciences sociales à Belgrade*

LE DELAI DILATOIRE D'EXECUTION COMME CONDITION DE
RUPTURE DE CONTRAT DE VENTE

Résumé

L'article traite la notion et la pertinence du délai dilatoire et les cas où ce délai n'est pas exigé comme condition de rupture de contrat.

Selon les règles de la plus part des systèmes juridiques nationaux l'acheteur est dans l'obligation d'accorder au vendeur qui a du retard dans l'exécution du contrat, un délai dilatoire pour la remise de l'objet du contrat afin d'acquérir un droit de rupture. Ceci n'est pas exigé si le délai représente l'élément essentiel du contrat, où si l'intérêt de l'acheteur pour l'échange de prestations perd sa justification ou bien si la désignation d'un délai dilatoire s'avère inutile en raison du comportement du vendeur. Le pouvoir attribué à l'acheteur de fixer un délai dilatoire pendant qu'il détient le droit d'exiger l'exécution du contrat, provoque, selon l'auteur, un certain nombre de problèmes relatifs aux conséquences du retard, à savoir de la non-exécution du contrat. En quête de la solution la plus pertinente de ces problèmes, l'auteur refoint la thèse selon laquelle le délai dilatoire doit être fixé à l'intérieur d'un délai raisonnable à partir du moment où commence le retard. Quant à savoir si l'acheteur doit opter pour l'une des deux possibilités offertes par la loi (droit à l'exécution ou droit à la rupture du contrat) au moment même de la fixation du délai dilatoire, l'auteur préfère les systèmes juridiques qui laissent l'acheteur libre de faire ce choix soit avant soit après l'expiration de ce délai.

En ce qui concerne la pertinence du délai dilatoire et sa durée, l'auteur considère que ce délai n'est pas un délai nouveau, et qu'il faut ainsi accorder au vendeur le temps nécessaire à l'expédition déjà préparée et non pas à celle qu'il faut au préalable préparer.